

EGY VÉGRENDELET TÖRTÉNETE

Hatodik gimnazista koromban (1897) az iskolaév vége felé történt Kolozsvárt.

Benczédi Gergely, a fizika tanára egy óra végén beszélített szer-tárába, s így szólt hozzám:

— Nagy emberünket, Brassai bácsit tegnap bevittük a szanató-riumba. A százesztendős életkor küszöbén valami bőrhámlás támadta meg, az orvosok nem jósolnak gyógyulást. Azt az óhaját fejezte ki, hogy állítsunk melléje diákot, akit postára, lakására küldözhet és aki felolvass neki. Rád gondoltam.

— Örömet vállalom.

A leckeórák alól fölmentettek, kora reggeltől késő estig a Vörös-kereszt-szanatóriumban Brassai bácsi szolgálatára állottam. Az újságok kijelölt rovatait felolvastam neki, mulatott Udvarhely széki kiejtésé-
men, a szavak elnyújtásán.

— Gyere, énekelj egy kicsit! — szokott élcélődni olvasásomon. Az újságcikkeken föl-fölmérgelődött: ez sem helyes, az sem magyaros.

Benczédi Gergely is gyakran odalátogatott. Örült, mikor beszámol-
tam Brassai élces megjegyzéseiről, morgolódásairól.

— Ugy látszik, még élet van benne! — örvendezett. Egy napon kedvetlen hírt vittem az egyház pénztárszobájába, ahol Benczédi sza-
bad óráiban az egyház anyagi ügyeit intézte.

— Valami gyöngülés érte a beteget! — jelentettem. — Csak mo-
zog az ajka, de nem lehet a szavát érteni.

— Ez rosszat jelent! — riadt meg a gondviselő. — Még ma írok legközelebbi rokonának, Csegezy Mihályné Albert Ilkának Tordára. Teg-
nap fölnyitottam a nagy borítékot, amelyben Brassai bácsi rám bízta fontosabb iratait. Sajnos, a végrenedeletét nem találtam meg, pedig nagyon érdekelt volna, mert élőszóval közölte velem, hogy egész va-
gyonát az egyházra hagyja. Csak valami fogalmazványokat, följegyzé-
seket találtam aláírás, tanúzás nélkül.

— Mi lesz most?

— Az a kérdés, hogy a rokonok, a személyes örökösök hogyan vi-
selkednek. Harmincezer korona körül van a hagyaték, az pedig nagy
pénz, nagy kísértés . . .

Új megbízást adott: ha a rokonok Tordáról megérkeznek a szana-
tóriumba, azonnal szaladjak s jelentsem neki.

Harmadik-negyedik napon a tordai fiáker begördült a szanatórium udvarára. Benne Csegezy Mihály és felesége. Én pedig mint a nyíl szaladtam a kollégiumba s jelentettem Benczédi Gergelynek: megjöttek a rokonok.

Azonnal letette a lúdtollat — még lúdtollat használt a nagy pénztárkönyv vezetésére —, s ezt mondta:

— Én a püspök urat szólítom, te meg szaladj Fekete Gábor főgondnok és Gaál Jenő iskolafelügyelő gondnok urak értesítésére.

Eljártam a megbízatásban, s visszasiettem a szanatóriumba. Magam is gondban voltam, hogy oldódik meg a kényes kérdés. Egyszerre érkeztek meg. Négy hatalmas férfiú, az egyház oszlopai, a püspök, főgondnok, felügyelő gondnok és főpénztárnok. Az előszobában én is bentmaradtam egy pálmabokor mögött, a részvétes szavak után Csegezy Mihály mindjárt föltette a kérdést:

— Hát a végrendelet, Gergely?

(No, mi lesz most — gondoltam —, ha ennek olyan sürgős a végrendelet mibenléte?)

Benczédi Gergely őszintén elmondta a dolgot. Vannak valami följegyzések a Brassai bácsi keze írásával, de sem aláírás rajtuk, sem tanúk. Az öreg milyen szórakozott, elfeledkezett a formaságokról.

Csegezy Mihály megnézte az iratokat.

— Ejnye, Gergely, hát ez hogy történhetett? Pontos ember vagy, miért nem figyelmeztetted az öreget?

(Ohó, hát ez nem beszél rosszul! — gondoltam.)

— Zárt borítékban adta ide az iratokat. Csak most nyitottam föl.

Nagy megbeszélés kezdődött. A jogtudomány teteje volt együtt: Fekete Gábor táblai elnök, Gaál Jenő táblai tanácselnök, Csegezy Mihály törvényszéki elnök. De akárhogyan forgatták, csak arra kerekedtek ki, hogy a fogalmazványok ebben az állapotban érvénytelenek.

Csegezyné Ilka asszony belefáradt a vita hallgatásába.

— Ugyan mit szaporítják annyit a szót, maguk tudós férfiak? Én jól tudom utánozni a bátyám írását, aláírom a nevét, maguk tanúskodnak az irat alján.

A tudós férfiak mosolyogtak.

Ferencz József püspök rábólogatott az asszonyra.

— Köszönjük, Ilka lelkem, hogy ennyire pártolja az egyházat. De vajon kedves ajánlata összeférne-e az egyház tekintélyével, lelkünk nyugalomával... a közéleti erkölccsel?...

— Jelen esetben az felel meg az erkölcsnek, ami jogilag szabályos! — mondta Fekete Gábor.

— De hogyan kell intézkednünk — igyekezett Csegezy Mihály menteni a feleségét, amiért rövid úton akarta jóra fordítani a bonyodalmat.

— Mi sejtettük, hogy Brassai bácsi az egyházra hagyakozik, s már előre megnyugodtunk jószándékában. De távolabbi rokonok is vannak, azok fölléphetnek az egyház ellen. Jogerős végrendeletre van szükség! Fekete Gábor vette át a tárgyalás irányítását.

— Az a kérdés, hogy nagy emberünk eszméletén van-e — fordult Csegezynéhez.

— Engem megismert! — mondta az asszony. — Rám mosolygott, megfogta, a szívéhez szorította a kezemet.

— Hát ezen az alapon kell próbálkoznunk. Alá kell íratnunk vele a végrendeletet.

Az asszony bement a beteghez, s csakhamar mosolyogva tért vissza. Erre mind bementek. A nagy szárnyas ajtó nyitva maradt, befigyeltem.

A püspök rövid üdvözlő beszédet mondott, és a képviselő tanács nevében gyors gyógyulást kívánt.

A beteg mosolygott, rendre mindnyájuknak kezét nyújtotta.

— Ez tiszta, ép elmével van! — mondta Fekete Gábor Gaál Jenőnek. A házaspár a beteg fölé hajolt, a férj kezében az irat. Erős hangon szólt:

— Benczédi átadta Samu bácsi iratait, mindent nagyon szépen, bölcsen el tetszett rendezni, de baj van: az iratot nem írta alá, nem tanúztatta. Ezen segíteni kellene!

Brassai átvette az iratot, s intett, hogy a szemüvegét adják oda. Nézte, csóválta a fejét.

— Tiszta, ép elmével! — ismételte Fekete Gábor.

A beteg Gaál Jenőnek nyújtotta az iratot, mosolygott, és intett, hogy tegye rendbe az ügyet.

Másnap volt-e, vagy harmadnap: a következő jelenetre emlékszem: Csegezyné írómappát tett bátyja elé, arra helyezte Gaál Jenő munkálatát. Én adtam elé a tintát, tollat, Csegezyné a megmártott tollat Brassainak nyújtotta. Benczédi a fejpárnával ülőhelyzetbe emelte a nagy, nehéz testet. De a beteg keze úgy reszketett, úgy kilengett erre-arra, mint az óra ingája. Hogy lesz ebből aláírás? Hát úgy lett, hogy Csegezyné szép gyöngéden megfogta bátyja kezét, s kettesben aláírták a Brassai Sámuel nevét.

— Teljesen szabályos! — hangzott most a jogi vélemény. — Nyugodtan aláírhatjuk mint tanúk.

A mindentudó Brassai Sámuel, aki az egyházat tartja legméltóbb örökösének. A rokonok, akik saját érdekükről megfélekedve, legjobban buzgólkodnak az egyház érdekében! És az egyház vezetői, akik ápolják ugyan az anyagi érdekeket, de az erkölcsi tőkére szigorúan vigváznak.

GYALLAY DOMOKOS

AZ UNITÁRIUS DANIELEK VARGYASI KASTÉLYA

A Műemlékvédelem Európai Éve alkalmával Kovászna megye Műemlékvédő Bizottsága intézkedési tervet állított össze. Többek között célul tűzték a Danielek vargyasi kastélya restaurálási tervének elkészítését. Ez alkalommal gyűjtöttük egy csokorba az unitárius egyház- és vallástörténetben gyakran fel-felbukkanó Daniel család vargyasi kúriájának építéstörténeti adatait és igyekeztünk megállapítani annak századonkénti külső arculatát. Több alkalommal megejtett vizsgálódások eredményeként adjuk közre a közeledő restaurálás szükségelte és a megyei műemlékvédelmi szervek által kért anyagot.

Az unitárius Danielek vargyasi kastélya kétségkívül Erdővidék egyik legjelentősebb reneszánsz-barokk alkotása. Mai külsejét a letűnt századok alakították ilyenné. A virágos reneszánsz stílusában épült kastély helyén és tőle északra két kisebb kúria állott, amelyeket a szolgálatukért részbirtokokat szerző Danielek építettek a XVI. század előtt. Az építő család egyik tagja Zsigmond mellett, Mircea cel Bătrîn oldalon Nikápolynál harcolt. Daniel Lukácsnak pedig 1499-ben részjóságai vannak már Felsőrákoson, 1566-ban Dobóból 11, Bardócról 18 és Vargyasról 20 jobbágyot kapnak II. Jánostól. Az „ősi curiát“ az 1580-as évet megelőző esztendőben „a törökök felégetik... ingójavait pedig elrabolták“, amint az kitűnik Báthory Kristóf 1580. augusztus 24-én kiadott intézkedéséből. Egy 1668-as birtokmegosztási levélben pedig már azt mondják, hogy a „vargyasi régi udvarház helyébe kendermagot szoktak vetni“. A másik, valószínűleg fából épült kis udvarház ettől északra állott, a volt Szabó Vilmos-féle épület helyén, ahol most az állami mezőgazdasági farm székháza van. Ez az épület 1743-ban még állott.

Az említett török pusztítás után kerülhetett sor, a XVII. század derekán, a kor divatos ízlése szerint új, az előbbinél tágasabb reneszánsz udvarház megépítésére. Ennek ma csak a régi akantusz levéldíszes arkádós tornáca látható eredeti épségében. Főbejárata az északi oldalon lehetett, s mivel azt később megtoldták és alakították, faragott főajtókeretei az épület új, későbbi szárnyába épültek be. A régi kastélyrész építését örökíti meg az a faragott címeres kötőredék is 1646-ból, amelyet Köpeczi Sebestyén Józseftől ismerünk. Azóta elpusztult. De épségben látható az épület — későbbi — nyugati szárnyába beépített ajtószemöldökkő, amelyet az 1650-es évszám olvasható, középen a Danielek ismert latin nyelvű jelmondata: DEUS PROVIDEBIT.